כיתה א' | הלכה ומועדים · חמ"ד | נושא 5 מתוך 17 | כל השנה | 45 דק'

כוס של שבת: קידוש בכניסה, הבדלה ביציאה

ערכה לכיתה א' על השבת: מקבלים את השבת בקידוש ונפרדים ממנה בהבדלה. מערך, מצגת, דף עבודה מנוקד, תפזורת ובוחן.

📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

לפי תוכנית הלימודים בדינים של משרד החינוך לחמ"ד, **כיתה א'**, הנושא "שבת": קידוש הבדלה

נושא בתוכנית	איפה זה בערכה
קידוש הבדלה	קידוש: הסבר, הלכות 1-3, הדגמה בכיתה ושקופיות 2-3. הבדלה: הלכות 4-6, פעילות 'קופסת ההבדלה', משימת הסדר בדף העבודה ושקופיות 4-6

המקור: תוכנית הלימודים: הלכה כיתות א-ב, מרחב פדגוגי, משרד החינוך. בכיתות א-ב לומדים מחוברות ודפי עבודה של המורה, ולכן הערכה בנויה סביב דפים מוכנים להדפסה.

🧰 הערכה הקבועה של הנושא

1. מערך שיעור מלא למורה (בעמוד הזה)
2. מצגת קצרה לכיתה, מנוקדת
3. דף עבודה לתלמיד: ניקוד מלא ואותיות גדולות
4. תפזורת עם מחוון
5. בוחן 10 שאלות (100 נקודות) עם מחוון

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יסבירו שהשבת היא יום קדוש ושונה משאר ימי השבוע.
- התלמידים יכירו את הקידוש: מתי אומרים אותו, על מה, ומה מכסים בזמן הקידוש.
- התלמידים יכירו את ארבעת חלקי ההבדלה: יין, בשמים, נר והבדלה.
- התלמידים יבינו שקידוש מקבל את השבת והבדלה נפרדת ממנה.

❓ השאלה הגדולה

אֵיךְ אוֹמְרִים לְשַׁבָּת שָׁלוֹם, וְאֵיךְ נִפְרָדִים מִמֶּנָּה?

ילדים מכירים מהבית גם את הקידוש וגם את ההבדלה, אבל לרוב כשני דברים נפרדים. השאלה מחברת אותם: הקידוש הוא קבלת פנים לשבת, וההבדלה היא פרידה ממנה, ושניהם נאמרים על כוס יין.

🧪 פתיחה

הניחו על השולחן שני דברים מכוסים במפה: גביע עם מיץ ענבים ונר הבדלה קלוע. הרימו קודם את המפה מעל הגביע ושאלו: מתי פוגשים את הכוס הזאת? אחר כך גלו את נר ההבדלה ושאלו: ומתי פוגשים את הנר המיוחד הזה, עם הרבה פתילות?

📖 הסבר למורה

בשבת ה' שבת ממלאכת בריאת העולם, ובירך את היום השביעי וקידש אותו. גם אנחנו שובתים בשבת ממלאכה, לובשים בגדים יפים ואוכלים סעודות. השבת היא יום קדוש, כלומר יום מיוחד ונבדל משאר הימים.

מצוות התורה 'זכור את יום השבת לקדשו' מתקיימת בקידוש. חז"ל קבעו שאומרים אותו על כוס יין, ומי שאינו שותה יין אומר על מיץ ענבים. בליל שבת אומרים 'ויכלו' ואחר כך ברכת 'בורא פרי הגפן' וברכת הקידוש, שמסתיימת ב'מקדש השבת'. בבוקר שבת יש קידוש קצר יותר לפני הסעודה.

בזמן הקידוש בלילה מכסים את החלות במפה. אחרי הקידוש נוטלים ידיים, ובוצעים על שתי חלות, 'לחם משנה', לזכר המן שירד כפול ביום שישי במדבר. כך הקידוש פותח את סעודת השבת.

במוצאי שבת, אחרי צאת הכוכבים, עושים הבדלה. מברכים על היין 'בורא פרי הגפן', על הבשמים 'בורא מיני בשמים', על הנר 'בורא מאורי האש', ולבסוף 'המבדיל בין קודש לחול'. את הסדר זוכרים בסימן 'יבנה': יין, בשמים, נר, הבדלה.

את הבשמים מריחים כדי לחזק את הנפש, שעצובה מעט כשהשבת יוצאת. את נר ההבדלה עושים עם כמה פתילות, ונוהגים להסתכל על הציפורניים לאור הנר. עד ההבדלה לא עושים מלאכה ולא אוכלים. מנהגי ההבדלה, כמו מי שותה מהכוס ואם עומדים או יושבים, שונים בין הקהילות, וכל קהילה לפי מנהגה.

⚖️ מה לומדים בכיתה א': ההלכות

1. **קידוש בליל שבת:** בליל שבת אומרים קידוש על כוס יין או מיץ ענבים, לפני הסעודה. כך מקיימים 'זכור את יום השבת לקדשו'. (שולחן ערוך אורח חיים רעא)
2. **מכסים את החלות:** בזמן הקידוש החלות מכוסות במפה. אחרי הקידוש נוטלים ידיים ומברכים 'המוציא' על שתי חלות. (שולחן ערוך, הלכות שבת)
3. **קידוש בבוקר שבת:** גם בבוקר, לפני סעודת שבת, אומרים קידוש קצר על כוס. (שולחן ערוך, הלכות שבת)
4. **הבדלה במוצאי שבת:** אחרי צאת הכוכבים עושים הבדלה על כוס יין. עד ההבדלה לא עושים מלאכה ולא אוכלים. (שולחן ערוך אורח חיים רצו)

5. **ארבע ברכות בהבדלה:** יין, בשמים, נר והבדלה. הסימן הוא 'יבנה'. בברכה האחרונה אומרים 'המבדיל בין קודש לחול'. (שולחן ערוך, הלכות הבדלה)
6. **נר ההבדלה:** מברכים 'בורא מאורי האש' על נר עם כמה פתילות, ונוהגים להסתכל על הציפורניים לאור הנר. (שולחן ערוך, הלכות הבדלה)

כל קהילה נוהגת לפי מנהגה ולפי פסיקת רבה.

📜 פסוקים לשיעור

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ

(בראשית ב, ג; נבדק מול מכון ממרא)

זה חלק מ'ויכלו' שאומרים בקידוש. שואלים: מי קידש את השבת ראשון?

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת

(שמות לא, טז; נבדק מול מכון ממרא)

שרים את המילים בלחן המוכר, ומדברים על כך שכולנו שומרים את השבת יחד.

📚 סיפור לקריאה בקול

בְּיוֹם שִׁישִׁי הַבַּיִת הֵרִיחַ מַחֲלוֹת חַמּוֹת.

הַיַּלְדָּה עָרְכָה אֶת הַשּׁוּלְחָן עִם אַבָּא.

הִיא כִּיסְּתָה אֶת הַחַלּוֹת בְּמַפָּה יָפָה.

בָּעֶרֶב אַבָּא הֵרִים כּוֹס וְאָמַר קִידּוּשׁ.

כּוּלָּם עָנוּ אָמֵן בְּקוֹל שָׂמֵחַ.

הַשַּׁבָּת עָבְרָה לְאַט, עִם שִׁירִים וּמִשְׂחָקִים.

בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת הַיַּלְדָּה חִיפְּשָׂה שְׁלוֹשָׁה כּוֹכָבִים.

אִמָּא הִדְלִיקָה נֵר הַבְדָּלָה עִם הַרְבֵּה פְּתִילוֹת.

הַיַּלְדָּה הֵרִיחָה אֶת הַבְּשָׂמִים וְאָמְרָה: אֵיזֶה רֵיחַ!

הִיא לָחֲשָׁה: לְהִתְרָאוֹת שַׁבָּת, תַּחְזְרִי מַהֵר.

שאלות על הסיפור:

1. מה הילדה עשתה עם החלות לפני הקידוש?

2. למה הילדה חיפשה כוכבים בשמיים במוצאי שבת?
3. איך הרגישה הילדה כשהשבת יצאה? מה עוזר לנו להרגיש טוב בהבדלה?

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

1. פתיחה: הכוס והנר המכוסים, ניחושים, והצגת השאלה הגדולה (5 דקות)
2. סיפור לקריאה 'להתראות שבת' ושאלות לשיחה (6 דקות)
3. הסבר במצגת על הקידוש, והדגמה: מורה או ילד אומרים קידוש על מיץ ענבים, החלות מכוסות (9 דקות)
4. הסבר על ההבדלה ופעילות 'קופסת ההבדלה' בתחנות: מריחים, מסתכלים, מסדרים (12 דקות)
5. דף עבודה אישי: ארבע המשימות (8 דקות)
6. סיכום: הכיתה אומרת יחד 'שבת שלום' ו'שבוע טוב', וכל ילד אומר מה הוא אוהב בשבת (5 דקות)

🎲 פעילות: קופסת ההבדלה

מה מכינים: גביע ומיץ ענבים, כוסות קטנות, קופסת בשמים או ציפורן, ענף נענע או הדס, נר הבדלה, גפרורים אצל המורה בלבד, ארבעה כרטיסי תמונה לכל קבוצה.

1. מכינים ארבע תחנות: כוס, קופסת בשמים, נר הבדלה (לא דולק) וכרטיס 'המבדיל'.
2. הקבוצות עוברות בין התחנות. בתחנת הבשמים כל ילד מריח ואומר מה הריח מזכיר לו.
3. בתחנת הנר הילדים סופרים את הפתילות ומסתכלים על הציפורניים.
4. בסוף כל קבוצה מסדרת ארבעה כרטיסי תמונה לפי הסדר: יין, בשמים, נר, הבדלה.
5. המורה מדגימה הבדלה קצרה עם הנר דולק, והילדים עונים אמן.

משחק תנועה / שיר: משחק 'נכנסת או יוצאת': המורה מראה כרטיס, למשל חלה, נר הבדלה, בשמים או מפה לחלות. אם הדבר שייך לכניסת השבת הילדים עומדים ואומרים 'שבת שלום', ואם ליציאתה הם מתיישבים ואומרים 'שבוע טוב'.

🤝 התאמה לכל התלמידים

תמיכה: לילדים שעוד לא קוראים, המורה מקריאה את המשימות. במשימת הסדר אפשר לגזור את ארבעת הציורים ולהדביק אותם לפי הסדר.

אתגר: קוראים חזקים מקריאים לכיתה את הפסוק 'ויברך אלהים את יום השביעי', ומחפשים אותו בסידור בתוך הקידוש.

🏠 מכתב קצר להורים

הורים יקרים, למדנו על הקידוש שמקבל את השבת ועל ההבדלה שנפרדת ממנה. הילדים למדו את סדר ההבדלה: יין, בשמים, נר, הבדלה. הצעה לבית: בשבת הקרובה תנו לילד לכסות את החלות לפני הקידוש, ובהבדלה תנו לו להחזיק את הבשמים.

💡 הערות למורה

- יש בכיתה משפחות שאינן עושות קידוש או הבדלה בבית. דברו על 'מה עושים בשבת', בלי לשאול מי עושה ומי לא.
- השתמשו רק במיץ ענבים. את נר ההבדלה מדליקה המורה בלבד, הרחק מהילדים ומקישוטי נייר.
- את פרטי הנרות והברכות ארוכות לומדים בכיתות ג-ד (באתר יש יחידה על כך). כאן מספיק לזכור: קידוש פותח, הבדלה סוגרת.
- מנהגי ההבדלה שונים בין הקהילות: מי שותה מהכוס, עומדים או יושבים, ואילו בשמים. כבדו כל מנהג שהילדים מספרים.

📝 בדף העבודה

4 משימות קצרות עם ניקוד מלא ואותיות גדולות, ומחוון בעמוד השני. אפשר לצרף את התפזורת כמשימת המשך.

לדף העבודה ←

🔗 עוד באתר על הנושא

- הלכה כיתות ג'-ד': שבת, נרות, קידוש והבדלה
- תנ"ך כיתה ב': ויכולו, יום השביעי והשבת

מקורות

- תוכנית הלימודים: הלכה כיתות א-ב (משרד החינוך, מרחב פדגוגי)
- בראשית ב, ג (מכון ממרא)
- שמות לא, טז (מכון ממרא)

החומר נכתב במקור לאתר. הניקוד נעשה בעזרת מנקד ממוחשב (דיקטה) ונבדק במדגם. נוצר בבינה מלאכותית.

מחוון: שבת

1. 1. יַיִן · 2. בַּשָּׂמִים · 3. נֵר · 4. הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל
2. עַל כּוֹס יַיִן
3. ✓ בִּזְמַן הַקִּידּוּשׁ מְכַסִּים אֶת הַחַלּוֹת · ✗ עוֹשִׂים הַבְדָּלָה בְּיוֹם שִׁישִּׁי בַּבּוֹקֶר · ✓ בְּהַבְדָּלָה מְרִיחִים בְּשָׂמִים
4. ציור אישי. לבדוק שהציור מתאים לנושא, ולעודד לכתוב מילה אחת.